

Akkerbouwer Hilko Bos (rechts) leidt de bezoekers rond over zijn bedrijf.

Grond uitruilen met akkerbouwer: het moet ook kúnnen

Goed zoeken naar win-winsituatie

Welke mogelijkheden liggen er voor melkveehouders om grond uit te ruilen met akkerbouwers? En wat betekent het voor de bodemkwaliteit? Negen Groningse melkveehouders van de studieclub Bodemmanagement togen naar een akkerbouwbedrijf in Westeremden om zich hierin te verdiepen. Duidelijk werd dat win-winsituaties niet voor het oprapen liggen.

In het noorden van het land draait sinds anderhalf jaar een studieclub met tien melkveehouders, die onder leiding van specialist Ap van der Bas van DLV Advies probeert de gezamenlijke kennis rondom bodemmanagement te vergroten. Eind februari komt de groep bij elkaar op het akkerbouwbedrijf van Hilko Bos in Westeremden (GR). Akkerbouwvoorlichter Klaas Froma van Delphy – sinds 1 januari de nieuwe naam van DLV Plant – is gastspreker deze middag.

„Hier in de regio wordt er redelijk veel samengewerkt tussen akkerbouwers en veehouders”, stelt Froma. Vervolgens snijdt de Groninger hét thema aan waar het bij akkerbouwers om draait: organische stof. „Fosfaat, stikstof en kali zijn ook belangrijk voor de bodemkwaliteit, maar de aanvoer van organische stof staat op de eerste plaats.” Dat akkerbouwers zo gefixeerd zijn op organische stof (OS) is het gevolg van de achteruitgang van de bodemkwaliteit, legt Froma uit. Vroeger waren er veel meer

gemengde bedrijven met veehouderij en akkerbouw. De stalmest van het vee werd op het land gebracht. De bodemproblemen zijn ontstaan door de ontwikkeling van akkerbouwgewassen die steeds hogere opbrengsten gaven en daardoor ook meer organische stof aan de bodem onttrokken. Dat gebeurde in combinatie met de opkomst van stikstofkunstmest, wat in eerste instantie de achteruitgang van het gehalte organische stof in de bodem nog enigszins wist te camoufleren.

Inmiddels zijn sommige akkerbouwgronden nagenoeg ‘dood’ als het om organische stof gaat. Akkerbouwers krijgen problemen met de waterberging, water wordt moeilijker afgevoerd, bodems verslempen. Klei wordt door het gebrek aan organische stof zo zwaar en dicht, dat het niet meer van de risters van de ploeg af komt. Froma: „In dit gebied is het organischestofgehalte gemiddeld nog 2 à 2,5 procent, in de polders bij Uithuizen praat je over 1,3 à 1,5 procent. Grosso modo verlies je elk jaar 2.000 tot 2.500 kilo organische stof per hectare door de natuurlijke afbraak. En hoe dieper je ploegt, hoe meer afbraak.”

OS op peil houden

Het is voor akkerbouwers dus absolute noodzaak om het OS-gehalte op peil te houden. Dat kunnen ze doen door na de graanteelt het stro niet af te voeren, maar te verhakelen en terug te brengen op het land. Of door geen varkensmest aan te voeren, maar rundermest. Froma is een groot fan van stromest. „Daar moeten we weer naar terug.” Een andere optie is de teelt van een goed geslaagde groenbemester. Dat betekent een effectieve aanvoer van 800 kilo organische stof. Maar een vanggewas naar de (maïs) oogst is tricky, zo laat in het seizoen is het vaak te nat.

Froma laat een paar sheets zien waarop per teelt de verschillen in de aanvoer van organische stof te zien zijn. Grassen, zoals Italiaans en Engels raai, en ook grasklavermengsels leveren 1.000 à 1.100 kilo OS op, maar bij een gemiddelde afbraak van 2.500 kilo zit je dus nog 1.500 kilo in de min. Froma: „Alleen bij de teelt van tarwe draai je qua organische stof in de plus; bij alle andere teelten ga je in de min. Dan is extra aanvoer door middel van compost of de teelt van een groenbemester van belang.”

De teelt van maïs betekent een teruggang van zo’n 1.200 kilo OS. „De gemiddelde akkerbouwer zit dus bepaald niet te springen om de maïsteelt”, begrijpt melkveehouder Niels Schimmel uit Feerwerd. „Dat onttrekt bovendien ook nog kali en fosfaat aan de bodem.” Gastheer Hilko Bos bevestigt dat. Hij teelt jaarlijks 50 à 60 hectare pootaardappelen, 30 hectare tarwe en 15 hectare suikerbieten in een 1:4-rotatie, oftewel het gewas komt eens per vier jaar op hetzelfde perceel terug. Bos ruilt daarvoor land met een buurman die melkveehouder is. In ruil voor maïsteelt teelt hij bij zijn buurman aardappelen op schone grond (zonder aardappelcystenaaltjes).

„Er is onder akkerbouwers wel een enorme vraag naar aardappelland bij veehouders”, zegt de akkerbouwer. „Maar als veehouder wil je graag dat de akkerbouwer voor jou maïs

teelt, terwijl de akkerbouwer het liefst gras teelt, voor de bodemkwaliteit.” Ook Froma doet een duit in het zakje: een melkveehouder die per hectare 55 ton maïs weet te oogsten, houdt na aftrek van loonwerkkosten slechts voor ongeveer voor 1.000 euro aan maïs over, zegt hij. „Als je als melkveehouder dat land voor aardappelland verhuurt, kun je van het aardappelland die maïs ook gewoon aankopen.”

Grond 1:2 uitruilen

Op dat vlak moeten akkerbouwers en melkveehouders elkaar dus proberen te vinden. Die mogelijkheden zijn er wel, als je met elkaar in gesprek gaat, zegt Froma. „Een akkerbouwer die zoekt naar aardappelland is misschien best bereid om 1 hectare aardappelland te ruilen voor 2 hectare grasteelt.” Gras draagt met het achterblijvende wortelstelsel goed bij aan het gehalte organische stof.

Voor de melkveehouder betekent ‘gras bij de akkerbouwer’ dat hij meer ruimte heeft voor mestafzet, aldus Froma. Bovendien kan de akkerbouwer voor de melkveehouder voor een jaar een hoogwaardig nieuw grasras inzaaien. En de melkveehouder kan de teelt van aardappelen doen op die percelen waar hij toch het grasland weer wil vernieuwen. „Ja, maar het nadeel van aardappelteelt is dus dat er veel organische stof verloren gaat”, werpt melkveehouder Peter Kremer uit Oldehove tegen. Froma: „Dan kun je ervoor kiezen om niet te ploegen, waardoor je meer organische stof overhoudt.” Hans van der Helm, melkveehouder in Niehove, heeft al eens land verhuurd voor aardappelteelt. Dat was geen onverdeelde positieve ervaring: de ploegzode van het aardappelland wilde niet verteren, vertelt hij. „Dan heb je waarschijnlijk te diep geploegd”, reageert Froma. „Dan kuil je hem als het ware in. Ik heb dat ook gezien bij gehakseld tarwestro: als je dat te diep doorploegt, zit het er na twee jaar nog net zo in. Onder in de voor verstikt de organische stof gewoon.” Froma is daarom sterk voorstander van minimale, niet-kerende grondbewerking op de klei. Gastheer en akkerbouwer Hilko Bos weet ook dat de veehouders bij hem in de buurt niet zo blij zijn met het lage eiwitgehalte van het gras na de aardappelteelt. „Klopt”, reageert melkveehouder Niels de Boer, „je verliest gewoon op stikstofleverend vermogen. Daarom lukt het mij ook niet.”

Maïs aankopen

Froma stelt ook dat akkerbouwers momenteel – bij de huidige lage graanprijzen – best bereid zijn om gras voor veehouders te

Niels Schimmel

„Gemiddelde akkerbouwer zit niet te springen om maïsteelt.”

Cees Sikkenga

„Aardappelen krijg je bij mij nooit uit de zware grond.”

Jan-Willem Raangs

„Voor dat geld kan ik beter maïs aankopen.”

Peter Kremer

„Bij aardappelteelt verlies je te veel organische stof.”

Niels de Boer

„Grond verhuren is korte-termijngeld.”

telen. „Als je ze netjes geld biedt, zo’n 1.000 à 1.200 euro per hectare.” „Nou, voor dat geld kan ik ook maïs aankopen”, reageert melkveehouder Jan-Willem Raangs uit Adorp. Hij heeft veel liever dat de akkerbouwer maïs voor hem teelt dan gras. „Ik heb 10 hectare land gehuurd van een akkerbouwer, die gaat daar voor mij maïs op telen. Ik heb er wel op zitten rekenen”, zegt Raangs. „Voor mij is het qua transportkosten goedkoper om maïs aan te kopen op 40 kilometer afstand dan grasland huren op 10 kilometer afstand.” Melkveehouder Gijs Tielemans uit Blijham heeft andere ervaringen: „Ik heb grasland gehuurd op 15 kilometer afstand. Het gras werd thuisgebracht in een vrachtauto. Qua prijs viel dat transport goed mee.” Maar al zou een veehouder best bereid zijn om zijn land aan een akkerbouwer te verhuren – het moet wel kúnnen. Neem biologisch melkveehouder Cees Sikkenga. Hij boert in Bedum met ▶

Delphy-adviseur Klaas Froma (staand) laat zien hoe de aanvoer van organische stof in het bouwplan per gewas verschilt. Rechts studiegroepbegeleider Ap van der Bas van DLV Advies.

200 koeien op 140 hectare grond. Al zou hij willen, de zware klei daar is ongeschikt voor de aardappelteelt. „Misschien lukt het nog net om de poters in de grond te krijgen, maar je krijgt ze er zeker niet meer uit”, lacht hij. En zo zijn er meer. „Ik zit ook met te zware grond”, beaamt Peter Kremer. „Mijn buurman teelt ook alleen maar granen.” Van der Helm ziet het ook niet echt zitten: „Wat als het te nat is om de aardappelen te rooien? Dan moet je eerst wachten tot je met de rooimachine het land op kunt, en dan nog later gras inzaaien.” Froma: „Natuurlijk, het moet allemaal maar net passen. Maar je kunt ook denken aan uien of andere niet-rooivruchten. Denk in mogelijkheden.”

Haken en ogen

De melkveehouders zien echter vooral haken en ogen zitten aan het grond uitruilen met akkerbouwers. Want hoe zit het met de betalingsrechten (voorheen toeslagrechten)? Als je grond verhuurt aan een akkerbouwer, moet die akkerbouwer dan die betalingsrechten overschrijven op dat perceel? Froma beaamt dat de akkerbouwgrond die bij de veehouder ligt, het best op naam van de akkerbouwer kan komen te staan bij de Gecombineerde Opgave. „Stel dat de veehouder bijvoorbeeld het aardappelland inkleurt. Dan mist hij mestafzetruimte en hij komt in de knel met zijn middelengebruik en -registratie. Als jij het aardappelland op naam hebt, krijg je ook te maken met de NAK-controlle (Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor zaaizaad en pootgoed van landbouwgewassen, red.), et cetera. Als je als veehouder grond op naam wilt houden, is het makkelijkste gewas tarwe.” Volgens melkveehouder Gijs Tielemans zijn akkerbouwers ook bang om grond bij de

veehouder op naam te zetten, uit vrees dat de veehouder straks de toeslagrechten beurt. Stel dat je grond kwijtraakt die je eerst huurde bij een akkerbouwer, waar je dus toeslagrechten op had? „Als je die grond twee jaar niet gebruikt, vervallen die rechten”, weet de Tolbertse melkveehouder Martijn Groeneveld. Jan-Willem Raangs hoopt ook dat de fosfaatrechten niet rechtstreeks aan het perceel gekoppeld gaan worden. Volgens studiegroepbegeleider Ap van der Bas is het de clou om zelf zo veel mogelijk grasland op je naam te krijgen, voor de fosfaatplaatsingsruimte. Hier ligt ook een kans om rechtstreeks met de akkerbouwer te onderhandelen over de mestafzet, in plaats van via een intermediair, tipt Van der Bas. „Dat scheelt je ook mooi 4, 5 euro mestopslagkosten per kuub”, weet Jan-Willem. Hij moet mest afvoeren. Hij zit krap in de mestopslag, maar wil de mest pas in mei afzetten, wanneer het 't goedkoopst is.

Knel met beweiden

Aan het einde van de middag zijn de melkveehouders heel wat wijzer geworden. Uitruielen van grond met een akkerbouwer kán, maar het moet dan wel allemaal net passen. Jan-Willem: „Ik ben redelijk intensief, heb 100 koeien en 38 hectare beweidbaar land. Als ik grond zou willen uitruilen, kom ik met mijn beweiding in de knel. Maar als de nood qua mestafzet hoger wordt, ga je er wel over nadenken.” Niels Schimmel uit Feerwerd heeft 160 koeien en 65 hectare grond. „Ik moet ook mest afzetten. Dat lukt tot nu toe nog net via boer-boer. Ik zou op zich wel open staan voor grond ruilen met een akkerbouwer, maar wij zitten op zware zeelei, 60 procent afslibbaar. Daar kunnen ze niets mee.”

Niels de Boer heeft 160 koeien en 65 hectare. De melkveehouder uit Lucaswolde moet ook iets mest afzetten, „maar tot nu toe lukt het wel. Gewoon in de buurt, ik heb er nog nooit voor betaald.” Wat hij tegen heeft op het uitruilen met akkerbouwers: je hoort het verhaal altijd alleen van de akkerbouwkant. „Bij ons op de zandgrond trek je de grond vooral met aardappelen helemaal leeg. Grond verhuren is korte-termijngeld”, meent De Boer. „Als je grasland scheurt, lever je altijd in, ongeacht wat je er na teelt. Er is gewoon stikstof nodig voor het verteren van de zode.” De Boer is blij dat hij nu heeft gehoord dat akkerbouwers welwillend zijn en bereid om mee te denken. „Als je 1 hectare aardappelen voor 2 hectare gras kunt ruilen, wordt het wel iets gunstiger. Maar bij ons in het Zuidelijk Westerkwartier zitten vooral veehouders en weinig akkerbouwers.” De veehouder uit Lucaswolde heeft 22 hectare grasland achter de stal liggen, die nodig is voor beweiding. „Op de veldkavel zou ik eventueel wel wat met aardappelen kunnen doen, als ik meer mest moet afvoeren. Dan is er – eventueel – wel een win-winsituatie te bedenken.” „Precies, daar moet je voor beiden naar zoeken”, reageert zijn biologische collega Cees Sikkenga. Hij zou het op zich wel een mooi idee vinden om samen met een akkerbouwer een groot gemengd bedrijf te vormen en zo de kringloop te sluiten. „Dankzij de gewasrotatie heb je dan elke keer weer nieuw grasland, ideaal voor een snelle genetische vooruitgang van het gras. Maar bij mij in Bedum is de grond niet geschikt voor biologische akkerbouw.” Ook Peter Kremer ziet het voordeel in van grond uitruilen in combinatie met graslandvernieuwing. Maar ook hij zit op te zware grond. Kortom: het is niet alleen een kwestie van willen, maar het moet ook allemaal maar kunnen. ■